

Barnfamiljer med socialhjälp

Några synpunkter

Kurt Sjöström

Socialekreterare Kurt Sjöström, socialförvaltningen i Malmö, kommenterar här undersökningen "Fattiga barnfamiljer i Malmö" (även redovisad på sid. 584).

Av Malmöbarnen tillhör 8 % familjer som erhåller socialhjälp. För övervägande delen av dessa barnfamiljer är hjälpbehovet av långvarig karaktär. Erfarna socialarbetare vet att det som regel är först i samband med svår misär som man söker socialhjälp. Socialhjälpfamiljerna återspeglar därför endast en del av den stora grupp som utgöres av låginkomsttagare. Skillnaden ligger väsentligen i att hos barnfamiljer med socialhjälp har symptomen blivit manifesta. En stor del av barnfamiljerna befinner sig i gränsområdena för behov av socialhjälp.

Är det här fråga om ett mönster som vi känner igen från andra håll? I många högt industrialiserade länder existerar rikedom och fattigdom sida vid sida. Begreppen är givetvis relativa. Vilken roll spelar strukturrationaliseringen och kraven på hög teknik och prestation? Vari ligger orsakerna till välståndsklyftorna? Har vi råd att låta barn växa upp i familjer med ständiga ekonomiska svårigheter?

Arbete och utbildning

I det följande skall några frågor belysas som mot denna bakgrund speciellt rör socialvårdens roll

och funktion. Först bör emellertid betonas arbets- och ekonomins grundläggande betydelse för människors trygghet. Det framgår att för många av barnfamiljerna med socialhjälp är arbete och utbildning det väsentligaste problemet. Andelen förvärvsarbetande är lägre bland dessa barnfamiljer. En tredjedel av de män som saknar förvärvsarbete är arbetslösa. För nära hälften har den viktigaste åtgärden för att förbättra den ekonomiska och sociala ställningen bedömts röra arbete och utbildning.

Mycket tyder på att jämsides med den pågående strukturrationaliseringen minskar efterfrågan på den arbetskraft som av åldersmässiga, utbildningsmässiga eller andra skäl har svårare att snabbt utföra maximala prestationer. De dåligt utbildade, de fysiskt och psykiskt handikappade och de udda människorna med låg stresstolerans kommer ofta i kläm i denna process. Rätten till arbete är inte en realitet för dessa grupper.

De åtgärder som krävs ligger delvis utanför den ram inom vilken den traditionella socialvården arbetar. En del tillhör låglönegruppernas allmänna problem; andra faller under arbetsmarknadsorganens verksamhetsområden. Socialvården

har ett förstahandsansvar för att dessa familjers ekonomiska problem blir lösta. Socialvården kan därför inte stå utanför de samhällsplaneringsåtgärder som är nödvändiga för att komma tillrätta med bristerna. Det får anses vara helt i enlighet med intentionerna för en förebyggande socialvård att verksamhetsformerna inte bara berör de enskilda individerna utan också får en inriktning på de sociala grupper som befinner sig i riskzonen.

Unga familjer

Undersökningen visar att barnfamiljerna med socialhjälp i stor utsträckning är unga familjer. Att ingå äktenskap, sätta bo och flytta in i nya bostadsområden och att få barn innebär ett sådant ekonomiskt tryck för många familjer att de egna tillgångarna inte räcker till.

Familjepolitiken är för närvarande föremål för överväganden. Förbättrade statliga bostadsbidrag träder i kraft den 1 januari 1969. Dessa löser endast i begränsad omfattning barnfamiljernas ekonomiska och sociala problem. Det är angeläget att den service som barnfamiljerna är beroende av bygges ut för att på ett bättre sätt motsvara de differentierade behov som föreligger. Trots ambitiösa utbyggnadsprogram är exempelvis resurserna för barntillsyn otillräckliga i Malmö.

Segregation till vissa stadsdelar

I Malmö pågår en skiktning av befolkningen ur boendesynpunkt. Tillgängliga siffror visar klart att barnfamiljerna är överrepresenterade i vissa bostadsområden och dessutom att de fattiga barnfamiljerna i hög grad lokaliseras till enstaka stadsdelområden. I dessa områden dominerar med något undantag fastigheter som antingen ägs av Malmö Kommunala Bostads AB, MBK, eller av Malmö stad. Undersökningen visar också att barnfamiljerna med socialhjälp i ringa utsträckning disponerar över bostadsrättslägenheter. Det är möjligt att införandet av bytesrätt kan förbättra rörligheten på bostadsmarknaden och underlätta åtgärder mot en fortsatt segregation. I annat fall är risk att de nämnda områdena kommer att utvecklas till nya slumområden. Vilka psykologiska,

socialpsykologiska och sociologiska mekanismer påverkar individen i områden med överrepresentation av barn och ekonomiskt svaga barnfamiljer? Vi vet lite om dessa förhållanden. Vissa symptom är dock påtagliga. Till dessa hör en närmast epidemisk spridning av vissa avvikande beteenden — exempelvis narkotikamissbruk i barnrika områden.

Undersökningen har visat att arbets- och utbildningsfrågorna, barntillsynen och bostadsfrågan är de svåraste problemen för barnfamiljer med socialhjälp. Undersökningen visar också att dessa i betydligt högre grad är sjuka än befolkningen i övrigt. Sjukdom och fattigdom har fortfarande ett samband.

Samverkan mellan samhällsorganen

Socialvårdsorganen i Malmö har under senare år samordnats. Den integrerade socialvården erhåller successivt förbättrade resurser. Samordningen ger möjlighet till helhetssyn på de råd- och hjälpsökande och deras problem. Den innebär också bättre möjlighet till överblick över behoven och resurserna. Integrationen inom socialvården får emellertid endast ses som ett led i strävandena att på ett bättre sätt samordna och utnyttja samhällets samlade resurser. Arbetsmarknadsorgan, sjukvård, socialvård och andra organ måste utveckla nya former för samverkan. Individuell rehabilitering spänner ofta över ett flertal olika samhällsorgan. De sociala problemen kan säkert i viss utsträckning lösas genom generella reformer och förändringar. Men för familjer som under längre tider haft betydande ekonomiska svårigheter har oftast också olika följdverkningar uppstått. Ej sällan är därför misären grundad på så sammansatta problem av social, medicinsk, ekonomisk och personlig natur att samordnade individuella åtgärder fordras. Ofta saknar de enskilda samhällsorganen de differentierade resurser som är nödvändiga för en allsidig rehabilitering. Den sjuk-skrivna ensamstående modern som saknar förvärvsarbete skall inte bara erhålla behandling av läkare och anvisas arbete genom arbetsmarknadsorganet. Arbetet skall dessutom motsvara de fysiska och psykiska krafterna, barntillsynsfrågan

skall lösas liksom kanske en rad personliga problem. Detta enkla exempel visar behovet av samverkan mellan olika samhällsorgan som var för sig ansvarar för ett begränsat område men först genom samarbete kan nå fram till den helhetsyn på problem, behov och resurser som möjliggör att man på allvar kan räkna med bestående resultat. På allt flera håll har insikten om denna samverkan börjat spridas. Fortfarande utgör den administrativa begränsningen hinder för en effektivisering. Det samarbete som är nödvändigt mellan de berörda samhällsorganen måste omfatta såväl de individuella ärendena som allmänt förebyggande och planerade åtgärder. De initiativ som tagits under senare tid med behandlingskonferenser med deltagare från bland annat länsarbetsnämnden och socialvården, representerande såväl social som medicinsk och psykologisk expertis, visar på framkomstvägar när det gäller den individuella terapin. Det finns plats för ytterligare initiativ. Undersökningen av barnfamiljerna med socialhjälp visar att den socialmedicinska aktiviteten ännu inte byggts ut tillräckligt. I detta sammanhang bör måhända sjukhuskuratorernas roll även komma in i bilden och omprövas.

För många av barnfamiljerna återstår innan andra lösningar presterats inte annat än den individuellt behovsprövade socialhjälp. Undersökningen visar att denna i stort sett endast täcker ett existensminimum. Hos allmänheten råder ofta en mycket skev uppfattning om socialhjälp och socialhjälpstagarnas förhållanden. Det ofta negativa intresse som kretsar kring denna hjälp har uppenbarligen främst psykologiska motiv. Det framstår som nödvändigt att lämna allmänheten information om socialhjälpens roll. Av utredningen framgår att behoven för barnfamiljer med socialhjälp i viss mening inte är annorlunda för dem än för människor utan socialhjälp. Det gäller behov av arbete, utbildning, bostad och barntillsyn. Det är nödvändigt att eliminera myten om socialhjälpstagare som avvikande "arbetsovilliga", "alkoholiserade" etc, personer tillhörande en samhällets "restgrupp". De är främst avvikande i den meningen att de är fattiga.

Socialhjälpens omfattar cirka 1 % av utgifterna

för socialpolitiken. Med tanke på socialhjälpens förebyggande karaktär borde dess relation i de socialpolitiska utgifterna vara betydligt högre. Genom förebyggande socialhjälp minskar ofta behovet av andra mera dyrbara sociala hjälpformer. I den moderna socialvården bör de individuella ekonomiska hjälpinsatserna sättas in målinriktat och grundas på en till det enskilda ärendet anpassad behandlingsplan. Den ekonomiska hjälpen är ofta endast ett led i en behandling, där kanske andra terapeutiska åtgärder spelar huvudrollen. Men utan en genomtänkt ekonomisk sanering kan de övriga behandlingsinslagen vara dömda att misslyckas. Det är därför viktigt att socialhjälpens erhåller en utformning som överensstämmer med den rehabiliteringsinriktade målsättningen. Det är här fråga om humanitära skäl som samtidigt är samhällsekonomiskt motiverade.

Klienterna till tals!

Inom socialvården har hittills nästan enbart förtroendemännen och de anställda betraktats som socialvårdens intressenter. Deras uppfattningar höres individuellt och i nämnder och styrelser. Men hur kommer den andra stora gruppen intressenter — klienterna — till tals? De hjälpsökande som ställer krav och har fordringar ses inte alltid med samma positiva välvilja som de tacksamt förnöjsamma.

Vi vet allt för lite om vad det exempelvis innebär för en barnfamilj att då och då eller kanske fortlöpande erhålla socialhjälp. Vi vet inte mycket av vad det innebär att inför en socialvårdare i detalj få redogöra för behov av medel till hyra, bränsle, husgeråd, kläder etc, varvid allt beviljas efter noggrann prövning och efterprövning. Vi vet ytterst lite om vad det innebär att tycka sig ha förlorat det egenvärde som arbete och tillräckliga inkomster ger. Vi saknar erforderliga kunskaper om hur barnen i dessa familjer upplever situationen och hur de påverkas. Vi vet inte helt konsekvensen av en ekonomisk fördelning av samhällsresurserna, som på sikt medverkar att permanenta en grupp medborgare i en ekonomisk, social och kulturell bristsituation.